

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2009 | ÅRGÅNG 13

Bokförlaget THALES

INTERVJU MED LENA HALLDENIUS,
DOCENT I PRAKTISK FILOSOFI VID MALMÖ HÖGSKOLA

Vilka frågor anser du är de viktigaste inom politisk filosofi?

DET ÄR INTE *en* fråga. Det är snarare ett kluster av frågor. Dels finns det värdefrågor. Det är frågor som: »Vad är rättvisa?», »Vad är frihet?», »När är maktutövning legitim?». De mest grundläggande frågorna är dock inte värdefrågor, utan snarare ontologiska frågor. Det är frågor som »Vad är en stat?», »Vad är en konstitution?», »Vad är förutsättningarna för människors samexistens?». Dessa frågor är grundläggande därför att värdefrågor måste ses i ljuset av en social ontologi. Samhället är konstruerat av regler. Man måste förstå det för att förstå hur värdefrågor uppstår. Politisk filosofi ses ibland som en sorts tillämpad etik men det är ett alldeles för snävt synsätt.

Men jag vill lägga till en sak. Politisk filosofi bör inte ignorera den politiska och sociala historien, eller för den delen filosofihistorien. Samhället måste betraktas som en historisk produkt. Man kan inte förstå idéer och debatter utanför deras historiska kontext. Föreställningar förändras över tiden. En viktig förutsättning idag är t. ex. att det västerländska samhället är sekulariserat. Det var det ju inte tidigare. Och det går inte att förstå den politisk-filosofiska debatten om man ignorerar detta. De filosofiska idéerna får ju sin mening i det sammanhang de framförs. Det är därför viktigt att synliggöra och problematisera detta. Jag kan tycka att det är ett problem att detta inte uppmärksammas tillräckligt ofta. Som du säkert märker är jag inspirerad av Cambridgeskolan i filosofihistoria.

Själv har jag skrivit om frihet. Den frågan intresserar mig då den innehåller flera element av det jag talat om. Frihet är dels en värdefråga. Det är också en ontologisk fråga. Man måste t. ex. ha en uppfattning om vad en person är för någonting. Det är också en fråga där våra föreställningar har förändrats över tiden. Och sedan är den ju också föremål för konflikt. Människor har starka och vitt skilda uppfattningar om friheten och dess värde. Jag tycker att det

är en fråga som gör det möjligt att utforska bredden i det politisk-filosofiska fältet.

Är det någon speciell fråga du tror att det kommer att bli ett ökat intresse kring i framtiden?

JÅ, DET ÄR internationella frågor, frågor om globalt ansvar, osv. Jag tycker att det har skett en spännande förändring de senaste 15 åren. Filosofin tar sig numera an de stora frågorna. Frågor om fattigdom, krig och fred, miljö, global makt, mänskliga rättigheter, osv. Det är väl inte nytt. Man har debatterat många av de här frågorna tidigare. Men det är nytt i vår tid. Och jag tycker det är intressant att man kan se t.ex. vad gäller frågan om mänskliga rättigheter att den innehåller de element jag tidigare nämnt. Där finns värdefrågan, den ontologiska frågan, »Vad är en rättighet?», och det faktum att våra föreställningar om mänskliga rättigheter har förändrats över tid.

Finns det några frågor som har uttömts eller avgjorts?

NEJ, DET TYCKER jag inte. Men man har kommit fram till viktiga resultat. Din fråga antyder också att filosofin ska bedrivas på ett visst sätt. Att filosofin likt vetenskapen skulle vara kumulativ. Men filosofins huvuduppgift är, menar jag, att ge oss redskap att förstå oss själva i vår samtid. Det är givetvis inget nytt. Redan grekerna hade den uppfattningen. Och i vår tid har Bernard Williams argumenterat för den. Det finns en tjusning i att inget blir avgjort. Att frågorna förblir öppna. Och det är naturligt att det förhåller sig på så sätt. Dels relaterar filosofin till andra discipliner. Och fokus inom filosofin förändras genom nya resultat och nya upptäckter inom dessa. Vår uppfattning om t.ex. människans psykologi och perception har förändrats genom nya rön. Detta får givetvis återverkningar på filosofin. Men det är ju också så att samhällsfilosofin ytterst handlar om vårt sociala liv, vårt vardagsliv som skapas genom hur vi beter oss, och förutsättningarna för vår kollektiva samexistens. Och här är det svårt att se att det skulle kunna finnas något slut på ämnen att diskutera. Läger man dessutom till att våra liv och förutsättningarna för vår samexistens hela tiden förändras verkar det smått otroligt.

Vad bestämmer inriktning på den politisk-filosofiska debatten?

DET ÄR FRAMFÖRALLT två saker. Vi har å ena sidan den utveckling som sker inom samhällsdebatten och den utveckling som sker av samhället, dvs. politiska och sociala förändringar. Å andra sidan finns det ett inomakademiskt spår. Man tolkar tidigare verk. Man påverkas av utvecklingen inom andra akademiska discipliner. Jag tycker att det är viktigt att man inte endast låter sig påverkas av samhällsdebatten och samhällsutvecklingen, utan att man uttolkar och förhåller sig till sin historia och låter detta påverka debatten. Det finns en lång tradition inom politisk filosofi att vara samhällskommenterande och reformistisk. Den försvagades i början av 1900-talet men har gradvis kommit tillbaka.

Har den allmänna politiska idédebatten följt den akademiska debatten?

DEN ALLMÄNNA POLITISKA idédebatten har blivit sämre. Den svenska politiska debatten är oinspirerande. Den appellerar nästan uteslutande till människors egenintresse. Den djupgående samhällsideologin diskuteras nästan inte alls. Diskussionen är kortsiktig. Jag tycker den ideologiska diskussionen har förflackats. Det är också öde till vänster. Det är inte ett personligt ställningstagande utan ett konstaterande. Den politisk-filosofiska diskussionen är mycket bättre. Det gäller också kulturdebatten. Den är kreativ. Det finns ett stort glapp mellan den intellektuella opinionen och den snäva politiska debatten.

Tror du samma glapp finns mellan allmänhetens uppfattningar och den politiska debatten?

JAG VET INTE. Men jag kan säga att mina studenter är väldigt engagerade i samhällsfrågor. Det finns ett stort intresse för globala frågor. Jag tycker nog inte att den etablerade politiken har fångat upp detta.

Vilka tänkare har influerat dig mest?

JAG MÅSTE NOG börja med Thomas Hobbes. Det är inte för att jag tycker att han har rätt. Men han ställde den ontologiska frågan

i fokus. Han var tydlig med att samhället och det politiska livet ska uppfattas som ett konstruerat tillstånd. Sedan måste jag nämna Adam Smith. Och inte för att jag har inspirerats av honom som ekonom utan för att jag har inspirerats av hans moralfilosofi. Han föreskrev inte vad som är rätt och fel utan försökte förstå vad moraliskt aktörskap är för något och han såg det som ett socialt fenomen. Mary Wollstonecraft har också inspirerat mig mycket. Det som har inspirerat mig är att hon använde filosofin för att argumentera mot förtryck. Både Smith och Wollstonecraft var också intresserade av vilka effekter det sociala och politiska livet har på människor. Och båda ställde sig dessutom frågan hur man kan leva som moralisk aktör i tillstånd av ojämlikhet. Båda frågeställningarna tycker jag är väldigt intressanta och viktiga.

Vilken status har politisk filosofi inom filosofin?

DEN HAR INTE speciellt hög status här i Sverige. På filosofiska institutioner betraktas det nästan som en hobby. Det finns en tendens att betrakta politisk filosofi som underställd moralfilosofi. Man ser det som en subdisciplin inom moralfilosofi. Ja, att politisk filosofi är tillämplig etik. Politisk-filosofiska frågor är mer synliga inom andra ämnen, t. ex. statsvetenskap och sociologi. Det finns inget skäl att förvånas över det då den politiska filosofin griper in i samhällsvetenskapliga frågeställningar. Men jag hade önskat att den politiska filosofin hade betraktats som ett bredare fält inom filosofin i Sverige.

Finns det någon skillnad mellan den politiska filosofi som bedrivs på filosofiska institutioner och den politiska filosofi som bedrivs på andra institutioner?

DET ÄR SVÅRT att säga. Det bedrivs ju inte så mycket politisk filosofi på filosofiska institutioner. Man kan väl säga att filosofer förhåller sig på ett annat sätt till de mer abstrakta frågorna. Och frågorna ser kanske ut på ett annat sätt om man kommer från en annan disciplin. De kanske är mer empiriskt förankrade.

Jag vill tillägga att politisk filosofi är svårt. För att göra det bra krävs det både filosofisk stringens och en gedigen kunskap om sam-

hällsfrågor, historia och samhällskunskapens metodologi. Detta tror jag är två förutsättningar för att kunna bedriva en intressant politisk filosofi. Och man kan konstatera att det är sällan som dessa kompetenser sammanfaller.

Finns det någon skillnad mellan politisk teori och politisk filosofi?

POLITISK TEORI ÄR något mer empiriskt orienterad. Den systematiserar och förklarar politiska skeenden. Den politiska filosofin är mer oberoende av empiriska skeenden. Man kan säga att politisk teori är vidare än politisk filosofi. Man kan ju titta på politiska värden på två sätt. Dels på hur de kausalt påverkar skeenden, och dels på hur de berättigas. Men frågan intresserar mig egentligen inte; det är huvudsakligen en lek med ord.

Hur ser du på skillnaden mellan kontinental politisk filosofi och analytisk politisk filosofi?

JAG LÄSER INTE mycket kontinental filosofi. Jag har ett informationsunderskott. Men jag skulle nog ändå säga att skillnaden är mindre dramatisk nu än tidigare. Och det beror på att analytisk filosofi har blivit mer inkluderande. Den greppar (som jag tidigare antytt) över fler frågor. Och jag tror att den här distinktionen är en typ av konstruktion vissa fortsätter att odla. Jag ser mig dock själv som en analytisk filosof. Jag känner mig mer hemma i den traditionen. Där finns en förväntan om ordning och reda som tilltalar mig. Samtidigt uppskattar jag den kontinentala filosofins betoning på filosofihistoria. Men egentligen är jag inte så intresserad av den här distinktionen heller. Den är en historisk parentes. Och det finns skräp inom båda traditionerna.

Tycker du att feministisk filosofi har gett några värdefulla bidrag till filosofin?

JA, UTAN TVEKAN. Feministisk filosofi gör lite olika saker. Dels filosoferar man om manligt och kvinnligt, kön, konstruktion av könsroller och mer allmänt om konstruktion av sociala kategorier. Och det här har varit viktigt. Man har också framfört en fruktbar kanonkritik. Och man har hittat alternativa sätt att läsa. Man har proble-

matiserat många antaganden t.ex. vad en person antas vara, vad en offentlig person antas vara. Jag tycker också att man visat att den politiska filosofin kan ha samhällsrelevans. Den kan användas till att kritisera makt, till att kritisera orättvisa samhällsförhållanden.

Hur ser du på att publikationer i internationella tidskrifter väger allt tyngre, t.ex. vid tjänstetillsättningar, tilldelning av forskningsmedel, etc.?

JAG ÄR KLUVEN till det. Jag är kritisk till att man tagit ett sätt att värdera forskning på som passar bra till naturvetenskap och applicerat det på humaniora där det inte passar lika bra. Att skriva på svenska nedvärderas, att skriva böcker nedvärderas också. Och det har också gjort att forskare pressas till att vara strateger, att inte bara delge sina resultat utan främja sin karriär med en prestigefylld publikation. Filosofin har förvisso klarat sig bra i det nya paradigmet. Att publicera sig i internationella tidskrifter var redan etablerat. Det finns en del positiva konsekvenser också. Forskare tvingas ut från den svenska kontexten. I vissa fall har forskningen varit ett nationsbyggande uppdrag. Man har forskat om svenska angelägenheter. Uttolkat vårt kulturarv. Men forskning bör inte endast syssla med detta. Det nya paradigmet gör det också tydligt att forskningen är internationell. Att den är gränsöverskridande. Det kanske är skälet till att filosofin har klarat sig bra. Den har alltid varit gränsöverskridande.

Du har varit Visiting Fellow i Cambridge. Tycker du att det finns en skillnad på nivån i det akademiska samtalet här och där?

JÄ, DET GÖR jag. Utbudet är ju mycket större. Det finns en större kritisk massa. Men det är inte bara det. Det som var mest givande var att det fanns ett större intellektuellt utbyte över discipliner. Det fanns överhuvudtaget en intellektuell nyfikenhet och kreativitet, en öppenhet och frihet i det intellektuella samtalet, som jag inte finner här.

→

Magnus Jendenheim-Edling